

Nagy István

Autonómia - az olasz példa

Az olasz politikai rendszer az önrendelkezést a konfliktuskezelés egyik lehetséges eszközének tekinti. Az ország húsz tartományából jelenleg ötnek van az alkotmány által biztosított autonóm státusa, azaz öt, tömbben élő nemzeti kisebbség kapott többletjogokat. A szervezési elv területi, de kijelölésük kulturális sajátosságai, nemzeti hagyományaik alapján történt. Azt azonban kevesen tudják, hogy Szicília, Szardínia, Friuli-Venezia Giulia, Valle d'Aosta és Trentino-Alto Adige mellett több más helyen is működnek autonómiáért küzdő szervezetek, sőt az itt felsorolt autonóm tartományokban sem tűntek el az elszakadásért küzdő politikai mozgalmak.

Szardínián a *Comunitarismo e Indipendentzia*, Friuliban a *Fuarce Friul*, a talán legrégebbi autonóm múlttal rendelkező Szicíliában pedig a *Fronte Nazionale Siciliano* mozgalom harcol a teljes függetlenségért. A gyakran mintaként szolgáló Trentino Alto-Adige sem mentes a szecessziós törekvésektől. Többek között Francesco Cossiga szenátor kezdeményezte Dél-Tirol eredeti – Trentino nélküli – határai szerinti Land Südtirol – Autonome Provinz Bozen kialakítását, de számolt a területtel a 13 észak-olasz tartomány elszakadásáért és a föderális alapokon működő Padánia létrejöttéért küzdő *Lega Nord* is.

Válaszul az északi elszakadási törekvésekre zászlót bontott a Dél elszakadásáért küzdő *Lega Sud*, és megközelítőleg a hajdani Nápoly-szicíliai Kettős Királyság területének autonómiájáért dolgozik – tehát Szicíliával is számol – a *Movimento per l'Autonomia* nevű szervezet.

Az öt tartomány önrendelkezéssel bíró lakosságán kívül jelentős számú etnikai kisebbség egyáltalán nem rendelkezik többletjogokkal Olaszországban sem.

Trentino Alto-Adige területén kívül a többi északi tartományban további több tízezer németajkú él önrendelkezés és többletjogok nélkül. Gorizia, Trieszt, Udine térségében közel 100 ezer szlovén, Piemontban körülbelül 200 ezres okszitán eredetű lakosság, Abruzzo, Basilicata, Calabria, Campania, Molise, Puglia, Szicília területén pedig mintegy 100 ezer albán él. Érdekes a tízezer főt megközelítő lélekszámú szardíniai katalán közösség helyzete, amelynek nincsenek külön kisebbségi jogai. (A környező államokban vegyes képet mutat az őshonos olaszok önrendelkezésének kérdése: erről lásd keretes írásainkat.)

A kép tehát nem egyértelmű, mindig újabb és újabb oldalát mutatja meg. „A Köztársaság egy és oszthatatlan” – olvasható az olasz alkotmányban, az olasz politikai gondolkodásba mégis belefér az autonóm régiók működése.

Az önrendelkezésig a legtöbb esetben nagyon hosszú az út, és egy autonómia-státútum kihirdetése nem mindig jelenti a probléma megoldását. Trentino-Alto Adige esetében nem az önrendelkezés gondola-

tának elfogadtatása, hanem az ezzel kapcsolatos nemzetközi szerződések által előírt jogi kötelezettségek végrehajtásának elmulasztása járt igen komoly bel- és biztonságpolitikai következményekkel.

Az első világháborút lezáró békerendszernek az Olasz Királyságra vonatkozó, Saint Germainben aláírt elemei rendelkeztek arról, hogy a 97 százalékban németek lakta Dél-Tirolt (Bolzano-Bozen) elcsatolják a háború kirobbantásában vétkes Ausztriától. Mussolini nemzetépítése, majd a köztársaság idején folytatódó betelepítési politika eredményeképpen 1961-re már csak a lakosság 66 százaléka volt német nemzetiségű. Miután a nagyhatalmak a második világháborút követően nem érezték szükségesnek a területi viszonyok megváltoztatását Ausztria javára (még a kisebb határmódosítás ötletét is elvetették), brit kezdeményezésre az olasz és osztrák fél a párizsi külügyminiszteri konferencián külön kétoldalú tárgyalásokba kezdtek, hogy rendezzék a dél-tiroli német anyanyelvű lakosság helyzetét. Az 1946. szeptember 5-én aláírt Gruber–De Gasperi egyezmény teljes jogegyenlőséget biztosított a Bozenben és Trento kétnyelvű településein élő német anyanyelvű lakosoknak, és különleges intézkedéseket (anyanyelvű oktatás alap- és középfokon, arányos felvétel közhivatalokra stb.) írt elő a német nyelvű népcsoport etnikai karakterének megőrzése és kulturális, gazdasági fejlődése érdekében, valamint autonóm törvényhozói és végrehajtó jogkört írt elő a régióknak. A párizsi egyezmény, amelyet – lévén egyúttal az 1947-es olasz békeszerződés 4. sz. melléklete – közvetve a nagyhatalmak garanciája védett, nemzetközi kérdéssé tette Dél-Tirol ügyét. Ugyan 1947-ben megszületett a terület első autonómia-státútuma, de a német többségű Bolzano (Bozen) tartományt az új olasz al-

kormány értelmében összeolvasztották az olasz többségű Trentinóval, így a németajkúak kisebbségbe kerültek, s ezáltal az olasz kormány gyakorlatilag mentesítve érezte magát az autonómia-státútum rendelkezéseinek végrehajtása alól. (Hasonló folyamat zajlott le Szlovákiában a legutóbbi közigazgatási reform során, és ez a tendencia mutatkozik Romániában is a regionális átalakítás terveiben. Az 1960-as évek Romániájában a funkcióját veszített Magyar Autonóm Tartomány etnikai arányait is hasonló közigazgatási megoldással hígtották fel és tették funkció nélkülivé.)

Dél-Tirolban a lakosság és az anyaország Ausztria nem törődött bele a helyzetbe. Közvetlenül a második világháborút követően megalakult az osztrák lakosság politikai érdekképviselői szervezete, a Dél-tiroli Néppárt (*Südtiroler Volkspartei – SVP*). Az olasz kormány a párizsi egyezmény számos pontját figyelmen kívül hagyta. Róma döntése alapján például az olaszok bevándorlását elősegítő építkezési programok kezdődtek (jóllehet az építésügy az autonómia-státútum szerint a bozeni tartomány hatáskörébe tartozott), az állami hivatalokat és posztokat szinte kizárólag olaszokkal töltötték be, és 1952-től a teljes hivatalos ügyintézés olasz nyelven folyt. Az ötvenes évek második felére Róma elvesztette a német ajkú lakosság bizalmát. A dél-tiroliak, akik 1957-ig a poli-

A svájci *Canton dei Grigioni* lakói németek, rétorománok, olaszok. A nacionalisták szerint az olaszajkúak a múlt században még többségben voltak, ma azonban már kisebbségben élnek elsősorban Calanca, Mesolcina, Bregaglia és Poschiavo völgyeiben. Ticinót (*Canton Ticino*) a 16. század elején „nyelte el” a Svájci Kantonok Ligája. Az olasz nacionalisták szerint egészen 1806-ig alárendelt, vazallus szerepet játszott, azóta autonómiát élvez.

Isztria, Fiume, Dalmácia területét az ősi olasz eredet ellenére a második világháború után Jugoszlávia kapta. Az olasz irredenták véleménye szerint Tito jugoszláv kommunistái és a kommunist olasz partizánok etnikai tisztogatásainak eredménye 25-30 ezer olasz kivégzése, további 300 ezret pedig szülőföldjük elhagyására kényszerítettek. A területnek ma megközelítőleg 23 ezer olasz nemzetiségű lakosa van. Róma megütközéssel fogadta, hogy a horvát kormány fel akarja számolni az Isztria-félsziget speciális státusát, benne a kisebbségek jogainak védelmét és a kettős nyelvhasználatot biztosító törvényt.

Szlovénia olasz szempontból pozitív példa, a szlovéniai kisebbségpolitika, mivel az őshonos olaszok – a magyar közösséghez hasonlóan – kivételesen széleskörű jogokkal, önkormányzattal és parlamenti képviselettel is bírnak. Ugyanakkor a volt Jugoszlávia többi nemzetiségét, valamint a németajkú kisebbséget egyáltalán nem ismerik el államalkotó közösségnek.

tikai párbeszédet választották, 12 év eredménytelenségét követően tettekre szánták el magukat. Az 1957 őszén kezdeményezett nagy lakásépítési program kiváltotta demonstráción 1957. november 17-én Bolzanóban 35 ezres tüntetésen tiltakoztak az etnikai összetétel erőszakos megváltoztatása, a folyamatos betelepítések ellen. Tekintettel arra, hogy a kormány nem mutatkozott hajlandónak a változtatásra, folytatta a betelepülő olasz lakosság számára szánt lakótelepek építését, és továbbra is tiltotta a hagyományos német földrajzi és személynevek használatát, a Dél-tiroli Néppárt 1959-ben kilépett a tartományi kormányból. A lépés feltételezhetően az anyaországgal egyeztetve történt, ugyanis néhány hiábavaló kétoldalú tárgyalási kísérlet után az osztrák kormány úgy döntött, hogy nemzetközi fórumok elé viszi az ügyet, és 1960 júniusában az ENSZ-hez fordult.

Az ENSZ Közgyűlése 1960. október 31-i határozatában felszólította a két államot,

hogy közvetlen tárgyalásokkal rendezze a párizsi egyezményvel kapcsolatos vitát, vagy – ha egy bizonyos időn belül nem tudnak megállapodni – válasszanak az ENSZ Alapokmányában felsorolt, a viták békés rendezését szolgáló eszközök közül. Ezzel párhuzamosan folytatódtak a civil tiltakozások is, amelyek a legkülönbözőbb formákat öltöttek. Falra festett feliratok, piros fehérre mázolt sziklák árulkodtak a lakosság érzéseiről. A tiltakozás e formáját folyamatos rendőri ellenőrzések, letartóztatások és bebörtönzések kísérték. 1956-ban a Dél-tiroli Néppárt politikájában csalódott személyek megalakították a Dél-tiroli Felszabadítási Bizottságot (*Befreiungsausschuß Südtirol – BAS*), amelynek öt év alatt közel kétszáz tagja lett.

A bizottság radikális akciókat szervezett, hogy nyomatékot adjon a dél-tiroli osztrákok elégedetlenségének. Az ENSZ Közgyűlés 1960. októberi ajánlását követően 1961 elején tartott külügyminiszteri találkozók eredménytelensége miatt a BAS felrobbantott több, a fasiszta elnyomás időszakához fűződő emléket, például Ettore Tolomei – a fasiszta olaszosítás szellemi atyja – házat és Mussolini egy lovas szobrát, és a nevükhöz fűződik a betelepülő olasz lakosság számára épített lakótömbök megrongálása is. A szervezet tevékenységét osztrák értelmiségiek támogatták, az aktivistákat Ausztriában képezték ki. Tevékenységük „csúcspontját” az 1961. június 11-ről 12-re virradó éjszaka (Feuernacht – a tűz éjszakája) elkövetett akciósorozatuk jelentette, amelynek során felrobbantották az elektromos hálózat közel negyven műtárgyát, aminek következtében egész Észak-Olaszország sötétbe borult. Az eset a világ felhívta a világ figyelmét a dél-tiroli problémára. Az olasz kormány a haderőt és a rendőrséget is bevetette az elkövetők előkerítésére. A rend-

őri intézkedés több ártatlan halálos áldozattal járt, valamint közel 150 főt börtönbe zártak. Mikor az első rab a rossz tartási körülmények és a kínzások következtében meghalt, az osztrák külügyminiszter ismét az ENSZ-hez fordult. A második haláleset után az olasz közvélemény is figyelni kezdett az ügyre, így a kormány kivizsgálást indított. Ennek során néhány rendőrt felmentettek a szolgálat alól, de többen magas állami kitüntetésben részesültek az akció résztvevői közül. A túlzott rendőri erőszak miatt 1962–1963-ban radikalizálódott a dél-tiroli terrortevékenység. A robantásos merényletek elkövetői – akik között mind több osztrák és nyugatnémet állampolgár volt – egyre kevésbé kímélték az emberéleteket: a legbrutálisabb időszakban, 1965 és 1967 között 14 ember halálát okozták. 1964-ben végül egyesítették az egyes ügyeket, és átfogó vizsgálat és tárgyalássorozat indult az összesen 95 robbantás ügyében. A korábban letartóztatottak és bebörtönzöttek nagy részét szabadon engedték, a radikális szervezet vezetőjét, Sepp Kerschbaumert és huszonegy társát viszont 11–16 év börtönre ítélték. Kerschbaumer még ebben az évben meghalt. A temetésén húszezren vettek részt, halála évfordulóján mind a mai napig megemlékezést tartanak.

Az olasz kormány végül a dél-tiroli kérdés vizsgálatára és megoldási lehetőségek feltárása érdekében 1961-ben létrehozta az úgynevezett tizenkilences bizottságot, amely nevét a benne résztvevők – tizenegy olasz, hét dél-tiroli osztrák és egy ladin – számáról kapta. (Mint látjuk, ez a testület sem paritásos alapon működött.) A bizottság csak 1964-ben készült el jelentésével, amely már tartalmazta a későbbi megállapodás kezdeményeit. Még ebben az évben egyeztetések kezdődtek Kreisky osztrák és Saragat olasz külügyi-

niszter között egy, a párizsi egyezményt végrehajtó „csomagról”, de annak nemzetközi ellenőrzéséről sokáig nem sikerült megegyezni. A terrortevékenység erősödése közben tovább mérgezte a két ország kapcsolatát: egy különösen kegyetlen merénylet után 1967 júniusában Róma vétőt emelt az Ausztria és az EGK közötti – ekkor társulási szerződést célzó – tárgyalások folytatása ellen. Végül 1969-ben került sor az intézkedési csomag aláírására, mely 137 pontban sorolta fel az olasz kormánytól várt lépéseket. A csomagot egy ún. ütemterv (*Operationskalender*) kísérte, amelyben a felek a vita megoldásáig – a csomag teljes végrehajtásáig – vezető, párhuzamos intézkedéseiket rögzítették. Az ennek megfelelően 1972-ben életbe lé-

Briga és Tenda a helyi lakosság ellenkezését figyelmen kívül hagyva 1947-ben került Franciaországhoz. Ma az olaszt, mint idegen nyelvet tanítják az iskolákban.

Nizzát, a provanszál várost a 14. század végén szerezték meg a Savoyák. Ők tették a városban hivatalos nyelvvé az olaszt 1560-ban. Nizza a Risorgimento idején került Franciaországhoz. Az 1859. július 21-én III. Napóleon és II. Viktor Emánuel között létrejött egyezmény szerint osztrák támadás esetén, Franciaország beavatkozik Piemont oldalán az Ausztria elleni háborúba. A segítségért cserébe Franciaországot illette Nizza és Savoya is. Ma az olasz a második nyelv a városban és környékén.

Korzika szigetéért a szaracénok elűzése után Pisa és Genova vetélkedett, melyből az utóbbi került ki győztesen, és ura is maradt a szigetnek egészen 1768-ig, mikor eladta Franciaországnak. Pasquale Paoli veresége után a franciásítás miatt számos korzikai elhagyta a szigetet. 1942-ben Olaszország megszállta, majd a második világháború után ismét francia birtok lett. Az 1960-as, 1970-es évektől kezdve aktivizálódtak a szeparatista mozgalmak, illetve megszaporodtak a szeparatizmust támogató erőszakos cselekmények, merényletek. A Jospin-kabinet széleskörű autonómiát biztosító csomagtervet helyezett ki látásba a korzikaiak számára.

pett második autonómia-statútum a többitől eltérő különleges autonómiát biztosított a területnek: a régiót megillető jogkörök nagy része az azt alkotó két tartományt illeti. A második autonómia-statútum jogokat biztosított a ladinoknak is, akiket az első statútum még csak nem is említett, és kötelezővé tette a német nyelv oktatását az olasz anyanyelvűeknek a kétnyelvűség elérése érdekében. A tárgyalások lezárása egy új korszak, a kulturális elfogadás és közeledés, kezdetét jelentette.

A biztató folyamat a hetvenes évek végére megfeneklett. Róma a csomagban foglalt intézkedések nagyobb részét ugyan végrehajtotta, de a halogatott lépések éppen a legfontosabbak közé tartoztak. A legnagyobb problémát a római kormány által élvezett azon felhatalmazás jelentette, amelynek révén gyakorolhatta az alkotmányosan a régiókat illető kompetenciákat, s ezzel az előjogával Dél-Tirollal kapcsolatban is élt. A csomag teljesítetlen előírásaival kapcsolatos tárgyalások 1987-ben kezdődtek újra a német nyelvnek a bíróságokon és hatóságok előtti egyenjogúsításáról, a pénzügyi autonómia szabályozásáról, a szenátusi választókörök újbóli kijelöléséről, és egy fellebbviteli bíróságnak Trentóból Bozenbe való áttelepítéséről – ezúttal is eredménytelenül. Az SVP emiatt 1991 szeptemberében ultimátumot intézett az olasz kormányhoz, hogy amennyiben november 23-ig a még hiányzó intézkedéseket nem hajtja végre, bejelenti a folyamat kudarcát az ENSZ-nek. A lépéskényszerbe

Málta szigetét sokáig a lovagrend kormányozta, a Nápolyi Királyság oltalma alatt. A Lovagrend után a franciák, majd az angolok következtek, akik 1934-ben betiltották az olaszt, mint hivatalos nyelvet, 1942-ben pedig Ugandába deportálták a társadalom olaszbarát rétegének egy részét. Ma kisebbségben élnek olaszok Máltán.

került miniszterelnök, Giulio Andreotti négy, még nem teljesített autonómia-előírást terjesztett be az olasz parlament elé, melyeket úgy sikerült átvinnie a parlamenten, hogy közben három bizalmatlansági szavazást kezdeményeztek ellene. Az osztrák és az olasz kormány végül – az Operationskalendernek megfelelően – 1992. június 19-én azonos szövegű jegyzékben jelentette be az ENSZ főttkárának a Dél-Tirollal kapcsolatos vita lezárását.

A tartomány napjainkban gyakorlatilag háromnyelvű. Bolzanóban (Bozen) 116 településéből 5 olasz, 8 ladin és 103 német többségű, Trentino továbbra is olasz többségű. A területen tulajdonképpen nincsen munkanélküliség, és olasz viszonylatban itt a legmagasabb az átlagkereset. A tartományi gyűlés teljes hatáskörben rendelkezik a kultúra, a területgazdálkodás, a környezetvédelem, a vízgazdálkodás, a lakásépítés, a vásár és piac, a bányászat, a földművelés, a vadászat, a halászat, az ipar, a kereskedelem, az idegenforgalom, a közgondozás, a szakmai képzések és az óvodák ügyében. Részhatáskörrel rendelkezik a nemzetközi kapcsolatok, az iskolaügy, a kutatás, az egészségügy, a táplálkozás, a sport, a külkereskedelem, a szállítási hálózat, a repülőterek és a helyi rendőrség tekintetében. Ezen túl bizonyos kérdésekben kiegészítő illetékességük van, ami tulajdonképpen az állami szintű illetékesség helyi törvényekkel történő koordinálását jelenti. A köztisztviselők és a javak elosztása az etnikai arányok alapján történik. Tulajdonképpen ma ez az elv tekinthető a mindennapos élet általános rendező elvének Trentino Alto-Adige tartományban.

Az említett folyamatot ma is modellnek tartják, véleményem szerint azonban – jöllehet példa értékű, de – modellt nem nyújthat. Tény, hogy az Európai Uniót (Baskföld, Galícia, Korszika és újabban

Flandria révén), és a közvetlen környezetünket is (a Boszniai Szerb Köztársaság, Koszovó, Székelyföld, Vajdaság, a Felvidék vagy a Dnyeszter melléki Köztársaság okán) számtalan hasonló, ma még rendezetlen etnikai kérdéssel terheli. Nem cél nélküli tehát a már működő autonómiák vizsgálata, de nagyon kevés olyan közös pontot lehet találni a korábbi és a jelenlegi konfliktusok, valamint megoldásaik között, amelyet modellértékkel lehet használni. Ez a munka inkább a tanulságok levonására alkalmas, és ezáltal Dél-Tirol esete is csupán példát nyújthat napjaink politikusainak. Példát arra, hogy milyen konfliktushoz vezethet az etnikai arányok erőszakos megváltoztatása. Példát arra, hogy egy autonómia-státútum elfogadása még csak az első lépés, mivel azt be kell tartani és tartatni. Valamint példát arra, hogy a többségi nemzet számára is gyümölcsöző lehet az együttműködés, a kisebbség elfogadása és kultúrájának megismerése. Ma a valódi problémát nem az jelenti, hogy van-e modell- vagy példaértékű-e egy-egy működő autonómia, vagy hogy ez egy folyamat végállomását vagy kezdetét jelenti-e, hanem az, hogy amíg Európa egyes országában elfogadott az autonómia intézménye, addig máshol az említése is az államrend megzavarásának minősül. Legelőször tehát azt kell elérni, hogy a fogalom jelentése a helyére kerüljön.

Az autonómia – önrendelkezés – az ókori politikai rendszerek óta létező gyakorlat, amely napjainkig időről-időre felbukkan, hogy egyes, kisebb közösségek részére alapot biztosítson egyedi jogok gyakorlására. Az egyedi jogok azonban az adott közösség életében többjogokként jelennek meg, amelyre a többségnek valamiféleképpen reagálnia kell. A történelmi példák azt mutatják, hogy amíg a működő ön-

Az ET megbízásából készült **Gross-jelentés** megállapítja, hogy a legtöbb jelenlegi konfliktus már nem országok között, hanem országokon belül jelentkezik. Hátterükben a két világháború következtében, valamint a kommunista rendszer bukását követően kialakuló területi változásokat, a nemzetállamok reneszánszát látja. A jogállamokban alkalmazott autonómiát úgy tekinti, mint a belső politikai konfliktusok rendezési módozatainak inspirációs forrását. A jelentés célja az volt, hogy feltárja, elemezze és leírja az európai autonóm régiók – közöttük Dél-Tirol – különböző eseteit, és megvizsgálja, hogy politikai és intézményi szinten hogyan működnek. A tanulmányozás során olyan közös tényezőket kívánt feltárni, amelyek alapján napjaink etnikai alapú konfliktusai, a kisebbség és a többség viszonya rendezhetővé válik. Végkövetkeztetésként megállapította, hogy minden autonómiatörékvés – a kulturális tradíciókra és a saját nyelvre alapozva – kulturális, politikai, demokratikus és geopolitikai dimenziókkal rendelkező történelmi kontextusban jelenik meg. Az autonóm régiókban a társadalmi és gazdasági jólétet minden esetben megelőzte a politikai önállósodás, és nem a gazdagsági felfutás adta az alapot az autonómia kivívásához: az esetek többségében ugyanis nyersanyagkincsek és jelentős természeti erőforrások nélküli területekről van szó. Végül pedig a sikeres esetek nagy részében a közeli anyaország támogatása kellett a működő önrendelkezéshez, és a nagyhatalmak a lehető legkritikább esetben nyilvánítanak véleményt, vagy avatkoznak bele az adott konfliktusba.

rendelkezés problémamegoldó eszköz, addig kialakulása minden esetben konfliktusokból ered és konfliktusokat generál. A kisebbségek többjogokhoz juttatása valójában a pozitív megkülönböztetés speciális formája, amely mégis megoldást jelenthet, mert olyan jogokat biztosít a kisebbség részére, amelyek a többség számára közömbösek. A konfliktusok tehát nem a pozitív megkülönböztetésből erednek, hanem abból, hogy egyes esetekben a többség – okkal vagy ok nélkül – úgy érzékeli, hogy jöllehet a többjogok gya-

A magyar 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségekről úgy rendelkezik, hogy azok részesei a nép hatalmának, és államalkotó tényezők. Ezzel szemben például a román alkotmány nem ismeri el a kisebbségek – és így a közel másfélmillió magyar közösség – államalkotó létét. A magyar jogrend területi elvtől sem független személyi alapú, közösségi önkormányzást biztosít a kisebbségek számára parlamenti képviselet nélkül, a román jogrend viszont minden kisebbségnek egy képviselői helyet biztosít a parlamentben, de nem pártolja az önkormányzati elvet.

korlására ő maga nem vágyik, saját létezésére azonban azok biztosítása gyakran megfogalmazhatatlan, negatív hatást hordoz. Az autonómia kérdése, a kisebbség és a többség viszonya, a nemzetek és a nemzetállamok születése a 20–21. század fordulóján elsősorban Kelet-Közép-Európával kapcsolatban került ismét a figyelem középpontjába, és vált az európai közbeszéd tárgyává.

A Magyar Köztársaság egyrészt a több millió határainkon túl élő magyar, másrészt a magyarországi bolgárok, romák, görögök, horvátok, lengyelek, németek, örmények, románok, rutének, szerbek, szlovákok és ukránok révén érintett a témában. A magyarországi kisebbségek önrendelkezése egy sikeres, működő megoldás, kritika talán csak a parlamenti képviseletük hiánya miatt érheti hazánkat. Mégsem jelenthet modellt például a felvidéki vagy a székelyföldi magyarok számára, mivel sem létszámban, sem területi elhelyezkedésben nem találunk hasonlóságot a magyarországi kisebbségek és a példaként említett szlovákiai vagy romániai magyar etnikum között. Külön nehézséget okoz, hogy Romániában szórvány- és tömbmagyarság is létezik, tehát eleve nem lehet

mindkét közösség helyzetét egy modell átvételével rendezni.

Általánosságban elmondható tehát, hogy tökéletes megoldás nem létezik. Nincsen olyan modell, amely bárhol alkalmazható, a legsikeresebb önrendelkezési formáknak is vannak hiányosságai. Az autonómia fogalmának kategorizálása sem egyértelmű, osztályozása komoly szakmai vitákat vált ki. A személyi, kulturális és területi elvű autonómia mást és mást jelent az egyes elemzők számára, és tovább nehezíti a képet az is, hogy ezek általában csak kevert formában jelennek meg.

A téma tehát a nemzetállami gondolat reneszánszával párhuzamban, a többségi és kisebbségi nemzetek viszonyának rendezésére alkalmas megoldási formaként került ismét a figyelem középpontjába. Ebben a kontextusban azonban elkerülhetetlen az autonómia kérdésének fenti, konfliktusközpontú megközelítése. Külön nehézséget jelent, hogy napjainkban – amint korábban említettem – a kisebbségi lét egy olyan sajátos formája merül fel, amelyben az adott, autonómiáért küzdő közösség államalkotó léte – gyakran maga a létezése – kerül megkérdőjelezésre. Szintén sajnálatos, hogy az autonómia fogalma sok esetben jelentéstorzuláson ment át, és gyakran az elszakadás szinonimájaként alkalmazzák, holott véleményem szerint az autonómia csak valami részeként értelmezhető, hiszen a lényege pontosan a valamitől való eltérésben áll. Mindezek ellenére – illetve pontosan mindezek miatt – hasznos a működő autonómiák vizsgálata, illetve annak tanulmányozása, hogy ezek milyen körülmények között jöttek létre. Különösen azért, mert térségünkben az utóbbi két évtizedben a kisebbségpolitika biztonságpolitikai kérdéssé nőtte ki magát.

Irodalom

Dr. Csapó József: Autonómiák és autonómiatörekvések, 2003, Csíkszereda.

Nagy István: L'évolution du modèle Sud-Tirolienne de l'autonomie et son actualité en Europe de L'Est. In Delsol, Chantal – Botos, Máté (éd.): *Les deux Europes*. Párizs, 2007, Éd. du Sandre, 187–207. o.

Unterkircher, Martin: *Piros-fehér szikla*. Budapest, 2006, Nemzet Lap és Könyvkiadó.

Bottoni, Stefano: A sztálini „kis Magyarország” megalakítása. *Regio*, 2003. 3. szám, 89–126. o.

Győri Szabó Róbert: Kisebbségpolitika Szlovéniában: a magyar és az olasz közösség autonómiája. *Kisebbségkutatás*, 2008. 1. szám, 57–89. o.

Pan, Christoph: Kisebbségi problémák Közép-Európában. *Európai utas*, 2001. 4. szám, 60–63. o.

Görömbei Sára: A Gross-jelentés – az autonómia mint megoldás az európai konfliktusokra.

http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2003_2-3_34.pdf

Steininger, Rolf: Die Südtirolfrage 1945–1992. In Steininger, Rolf –Gehler, Michael (Hg.): *Österreich im 20. Jahrhundert*. Bd. 2: *Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*. Wien, 1997, Böhlau, 455–512. o.

Südtirol-Dokumentation, Österreichische Außenpolitische Dokumentation, Sonderdruck, BmaA, Wien, 1992.